

стало, ці «найлукавіші з тенет» зіграли з ним злий жарт. Фільм Ярослава Попова зроблено майстерно, його цікаво дивитись, він невимушено вводить глядача у світ непересічної особистості. Людини, одержимої свободою, що намагалася бути вільною від грошей у світі, де всі стали невірниками споживання. Людини, яка легко долала неімовірні відстані, але не змогла подолати депресію. На початку 2018 року на одному з телеканалів він говорив

з приводу виходу на екрани фільму «Міф»: «Коли ви побачите, хто такий Василь Сліпак, дізнаєтеся про нього більше, то зрозумієте, що не можна було не зняти цю історію. Для кінематографіста ця історія унікальна, адже відбувається перевтілення людини. Оперний співак перетворюється на вояка просто перед нашими очима. Ця історія і кумедна, і водночас трагічна, тому що головний герой гине». Сьогодні ці слова – про нього, Леоніда Кантера.

«За нашу і вашу свободу!». Польські аси у Битві за Британію

Анастасія Пащенко

«Дивізіон надії»

Сценаристи: Кшиштоф Бурдза, Томаш Кепські, Яцек Самойлович
Режисер: Деніс Деліч
Оператор: Вальдемар Шмідт
У ролях: Мацей Закосцельний, Пьотр Адамчук, Джон Кей Стіл, Анна Прус, Нік Голдман, Стефен Меннекес, Кара Теоболд
Польща, Великобританія. 2018

Кара Теоболд і Пьотр Адамчук у фільмі «Дивізіон надії». Режисер Деніс Деліч. Польща, Великобританія. 2018.

1940 рік. Нацисти окупували чималу частину Європи, ще якась частина їм симпатизує, СРСР ще не влився до лав нової Антанти, і єдиним bastionом у протистоянні Гітлеру стає Великобританія. Чи вдасться їй вистояти без союзників? Це питання ставить перед собою і британський уряд. І Черчилль приймає неординарне, хоч у цілому логічне рішення: запросити до діючих військових сил іноземців. Так британські повітряні війська поповнюють польські пілоти, що втратили державу, проте не бойовий дух. 1942 року виходить книга відомого польського мандрівника й письменника Аркадія Фідлера «Дивізіон 303», присвячена героїчним співвітчизникам, а у 2018-му її переносять на екран польські кінематографісти в копродукції з британськими.

«Дивізіон надії» Деніса Деліча – фільм не стільки про війну, скільки про патріотизм, політику, військову співдружність... і, звісно, надію. Книгу написано, коли до кінця війни було ще неблизько і фінал її видавався далеко не очевидним. Основна дія екранізації відбувається в 1940 році (зі флешбеками в 1938-й) у навчальному таборі для пілотів. За кадром лишається історія окупації Польщі, те, як літуни діставалися Англії. Стрічка розповідає про початковий етап служби поляків у британській армії та про те, як змінювалося ставлення до них – від зверхності до

визнання національними героями. Фільм динамічний, досить легкий і цікавий. Попри те, що присвячений він будням військового літуна і нічого наддраматичного в ньому немає. Так, чимало екранних хвилин віддано повітряним боям, і про вправність та героїзм поляків там згадано не раз – проте все це сприймається як їхні «труди і дні», і здається, що літати й воювати для героїв так само органічно, як для офісного працівника сідати за комп'ютер. Тому, коли коханка головного героя Яна Зумбаха влаштовує для нього переведення на безпечну посаду інструктора і він відмовляється, – це виглядає переконливо. Справді, важко уявити собі цього «польського сокола», що подолав пів-Європи, аби боротися з ворогом, списаним на землю. Оце «буденний героїзм», без зайвого пафосу й надриву, приваблює чи не найбільше. Показовий тут найтрагічніший момент фільму. Під час бенкету приходиться звістка про загибель декількох польських пілотів. Музика замовкає, присутні випивають за загиблих товаришів... а потім поляки у тиші починають танцювати зі своїми англійськими подругами. Загиблих пам'ятають і шанують – та життя триває. Зрештою, за це вони й віддали своє...

Вдалим вийшов колективний герой – польські й англійські військові. Вони яскраві, впізнавані та, хоч екранного часу на кожного припало небагато, індивідуалізовані. Во-

Кадр з фільму «Дивізіон надії». Режисер Деніс Деліч.
Польща, Великобританія. 2018.

рог – теж колективний, причому, йдучи шляхом відмови від суцільно негативного образу супротивника, автори показали дві категорії німецьких пілотів. Перша (такі, як фон Руттенберг) – «звичайні» військові, що воюють, бо цього вимагає їхній професійний обов'язок, можуть критично ставитися до нацизму і загалом бути симпатичними людьми. Друга – власне нацисти, уособленням яких є товариш і напарник фон Руттенберга Бер. Тут уже творці стрічки дещо переграли: перший – утілення чеснот, а другий – шаблонна «білява bestія», що обожає Гітлера, виструнчується під «Die Fahne Hoch»¹ і принагідно здійснює авіанальоти на шпиталі. Особливо непереконливо виглядає дружба між цими людьми, що не мають не лише світоглядного, а й морального «спільного займенника». Недосконала і драматургія фільму: він видається обірваним, невідома й подальша доля героїв – тим цікавіша, що в основу покладено реальні події (зазвичай у таких випадках долучають прикінцеві титри з відповідною інформацією). Можливо, це мало посилити «документальний» первінь твору? Присутній він і в стилістиці: так, автори ввели хронікальні кадри. Що незвично – зазвичай фільмарі використовують чорно-білу хроніку, що одразу виділяється і «впізнається» глядачем. У «Дивізіоні» ж введено кольорову, менш відому широким колам. Подекуди межі майже стерто: важко сказати, бачиш справжні фото- й кінокадри чи стилізацію. Прив'язку фільмової історії до реальної обіграли і в титрах: справжні світлини учасників подій з'явилися з фото виконавців ролей.

Історія воїнів в екзилі попутно зачіпає інші, не менш цікаві проблеми. Передусім – протиставлення/протистояння двох політичних ладів, двох соціальних систем. Найчіткіше проартикульовано це в сцені, де німецькі пілоти переглядають трофейний британський часопис із фото героїв-поляків на перших шпальтах. Фон Руттенберг порівнює його з німецьким, де перші сторінки присвячено нацистській верхівці. Фільм проводить цю ідею досить послідовно: британська армія показана таким

собою «круглим столом», звісно, із суворою військовою дисципліною; для нацистів же військові – «пси держави», яким можна час від часу кидати символічні «кістки» – бойові нагороди (при цьому Герінг може дозволити собі поблажливо поплескати офіцера по щоці), а в разі поразки – символічно «відшмагати». У фінальній з німецькими літунами сцені збитий Бер у шпиталі одержує платівку зі знущальним записом на тему: «Чому ви дозволили збити себе, ідіоте?». Військову частину ж польських асів відвідує король Георг (така практика в роки війни дійсно існувала в Англії). Звісно, не обійшлося без деяких пересмикувань на угоду концепції: у стрічці британці починають воювати «на польський манер», вилітаючи не поодинокі, як раніше, а бойовими групами: проте затушовано той факт, що німці теж літали не поодинокі, а парами (мотив дружби і взаємопідтримки має належати протагоністам!). Хоча не все у стосунках англійської й польської сторін показано райдужно. Драматичний конфлікт у фільмі розгортається у двох площинах: зовнішній (військовий конфлікт) і внутрішній – зміна ставлення зверхніх британців до поляків. Спочатку воно відверто цинічне, як до військових недобитків і «гарматного м'яса». Та поляки швидко доводять свою майстерність, і презирливий скепсис британського штабіста змінюється захопленням – щирим... і прагматичним. Польські аси стають ще й інформаційною зброєю. «Дивізіон» цікавий зокрема тим, що торкається «кухні» створення «медійних героїв»: обирають харизматичних вояків, далі починають активно «рекламувати» їх за допомогою ЗМІ. Щоб увага не слабла і образ набув зворушливого, «людського» виміру – можна додати любовну лінію. Так, вродливий службовиці військової канцелярії пропонують роль «британської подруги польського героя» (найкращий символ співдружності, чи не так?). Проте життя вносить свої корективи: дівчина зав'язує стосунки не з запропонованим їй інструктором, а з молодим асом Зумбахом, а згодом рве стосунки, відмовляючись від участі в політичній грі. У цьому – ще одна, не акцентована, але виразна відмінність між просто рами свободи і диктатури.

Мотив «протистояння світів» у фільмі звучить поруч з ідеєю «об'єднання світів». «Ми воюємо не лише за Польщу», – «перекладає» герой неангломовному товаришу сенс промови Черчилля... а разом і фільму. Ідея єдності незалежно від національності, але на основі світоглядній має бути особливо близька сьогоднішньому глядачеві. Зокрема українському, в час нинішньої війни, коли зрозуміло, що без світової допомоги (хай радше моральної й фінансової, ніж військової), нам навряд чи вистояти. Та й ідея самої нації як поняття політичного, а не етнічного, актуальності не втрачає. Літуни 303 ескадрильї зі швейцарськими, чеськими, російськими, німецькими прізвищами лишалися поляками. Так само нині на фронті і поза ним щоденно доводять свою лояльність Україні мільйони українців з неукраїнським – і зокрема російським – корінням. І поки країна має готових боротися за неї – її не звоювати. Це і розповідає «Дивізіон надії».

¹ «Знамена вгору!», або «Пісня Горста Весселя», офіційний гімн НСДАП, один із музичних символів нацистської Німеччини.